

تکثیر و تحدید جمعیت

در آینه فقه اسلامی

علی عارفی

عبدالرضا محمد حسین زاده

پاییز ۱۳۹۳

سرشناسه	محمدحسین زاده، عبدالرضا
عنوان و نام پدیدآور	تکثیر و تحدید جمعیت در آینه فقه اسلامی / عبدالرضا محمدحسین زاده، علی عارفی
مشخصات نشر	کرمان، انتشارات پیام مصطفی، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری	۲۸۶ص
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۹۶۷۴۶-۸-۱
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص ۲۷۷-۲۸۵
موضوع	تنظیم خانواده — جنبه‌های مذهبی — اسلام
موضوع	تنظیم خانواده (فقه)
موضوع	سیاست جمعیت — جنبه‌های مذهبی — اسلام
موضوع	جمعیت‌شناسی — ایران
شناسه افزوده	عارفی، علی
رده بندی کنگره	۱۳۹۳ تا ۳/۱۷/ BP۲۳۰
رده بندی دیویی	۲۹۷/۴۸۳۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۶۲۴۵۹۳

- عنوان: تکثیر و تحدید جمعیت در آینه فقه اسلامی
- مؤلفین: عبدالرضا محمدحسین زاده (دانشیار دانشگاه شهید باهنر کرمان)، علی عارفی (استادیار دانشگاه شهید باهنر کرمان)
- ناشر: انتشارات پیام مصطفی
- نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۳
- شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
- لیتوگرافی و چاپ: چاپ پیشگام
- قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۶۷۴۶-۸-۱
- ادرس الکترونیکی مؤلف: a_mhosseinzadeh@yahoo.com

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
پیشگفتار	۱۱
فصل اوّل: کلیات و مفاهیم	۱۹
گفتار اوّل: «تنظیم خانواده» و «تحدید موالید» و نسبت آن دو	۲۱
تحدید موالید	۲۱
تنظیم خانواده	۲۲
تمایز «سیاست تنظیم خانواده» با «سیاست تحدید موالید»	۲۲
اهداف تنظیم خانواده	۲۴
تاریخچه تنظیم خانواده در جهان و ایران	۲۵
فصل دوّم: تنظیم خانواده (تحدید جمعیت، تکثیر جمعیت، جمعیت متناسب) و نظر گاه اسلامی	۳۳
فصل سوّم: ادّله شرعی موافق با تحدید جمعیت و ارزیابی آنها	۵۱
اصل اباحه	۵۴
قاعده نفی عسر و حرج	۶۰
قاعده لاضرر	۶۷
عدم وجوب ازدواج به صورت مطلق	۷۳

۸۴	ادله جواز عزل
	روایاتی که از مزایای کم بودن اعضاء و عواقب زیاد بودن آن خبر
۹۶	می دهند
۹۹	وظائف متعدد پدر و مادر دلیلی بر جواز شرعی تنظیم خانواده است ..
۱۰۰	وظائف اقتصادی
۱۰۱	وظائف روحی و عاطفی
۱۰۵	ادب آموزی و تربیت فرزندان
۱۰۹	وظائف آموزشی
۱۱۲	وظائف بهداشتی و درمانی
	فصل چهارم: ادله شرعی مخالفین تحدید جمعیت یا
۱۱۵	طرفداران جمعیت
۱۱۷	روایات تکثیر نسل
۱۳۴	نقش زمان و مکان در احکام شرعی
	نمونه های تأثیر پذیری احکام شرعی از زمان و مکان در تاریخ ائمه
۱۴۶	(ع)
۱۴۶	وصیت نامه امام موسی کاظم (ع)
۱۵۰	متعّه و اوضاع مکانی

..... او	۱۵۱
..... گوشت قربانی و بردن آن پس از ایام منی	۱۵۲
..... احکام خاص در حکومت حضرت مهدی (عج)	۱۵۲
..... تفاوت حکم عزل در دورانهای متفاوت	۱۵۴
..... تأثیر زمان و مکان در حکم شرعی تنظیم خانواده و افزایش جمعیت	۱۵۷
..... مخالفت با جواز عزل	۱۶۱
..... روایاتی که از عزل منع نموده اند	۱۶۲
..... حرمت عزل به دلیل منافات آن با حق زن	۱۷۶
..... قیاس عزل با استمناء در حکم به حرمت	۱۷۷
..... عدم جواز عزل به دلیل وجوب دیه نطفه به سبب آن	۱۷۸
..... حکم به حرمت عزل به دلیل احتمال ضرر	۱۷۹
..... جواز عزل از نوع مباحاتی که جنبه عمومی دارند نمی باشد	۱۸۱
..... اعتقاد به تنظیم خانواده با اعتقاد به رازقیت خداوند ناسازگار است	۱۸۸
..... تنظیم خانواده نوعی مخالفت با قضا و قدر خداوند است	۱۹۸
..... عدم تغایر قضا و قدر الهی با نظام اسباب و مسببات	۱۹۹
..... محرومیت جوامع از وجود نوابغ با اجرای تنظیم خانواده	۲۰۳

۲۰۶	خانواده بررسی ادعای محرومیت جوامع از وجود نوابغ با اجرای تنظیم
۲۰۹	 استعماری بودن نظریه تنظیم خانواده
۲۱۱	 بررسی نظریه استعماری بودن طرح تنظیم خانواده
۲۱۷	فصل پنجم: جمعیت مطلوب و متناسب و نظرگاه اسلامی
۲۱۹	 گفتار اول: جمعیت مطلوب و متناسب
۲۱۹	 مفهوم
۲۱۹	 عناصر مؤثر در تعیین جمعیت متناسب
۲۲۱	 دلایل طرفداران حد متناسب جمعیت
۲۲۳	 گفتار دوم: نظرگاه اسلامی درباره سیاست جمعیتی
۲۲۳	 سیاست جمعیتی
۲۲۴	 انواع سیاست های جمعیتی
۲۲۶	 سیاست جمعیتی در آموزه های اسلامی
۲۳۵	 احکام ثابت و متغیر در اسلام
	فصل ششم: حکم ثانوی در حکم حکومتی تنظیم خانواده
۲۴۱	 و جایگاه ولی فقیه

۲۴۴	تعریف حکم شرعی
۲۴۴	اقسام حکم شرعی
۲۴۵	تعریف احکام اولی و احکام ثانوی
۲۴۶	ویژگی های احکام اولی و احکام ثانوی
۲۴۷	احکام حکومتی در اسلام
۲۴۸	تعریف احکام حکومتی
۲۵۴	ملاک های احکام حکومتی
۲۵۶	نمونه هایی از احکام حکومتی
۲۵۶	وجوب شرکت در نماز جماعت برای همسایگان مسجد
۲۵۷	دستور به خضب
۲۵۸	نهی از ازدواج موقت
۲۶۲	مسأله تنظیم خانواده در ارتباط با احکام ثانوی و حکومتی
۲۶۷	فصل هفتم: سیاست های جمعیتی و وضعیت کنونی ایران
۲۷۵	منابع و مأخذ
۲۷۷	منابع فارسی
۲۷۹	منابع عربی

یکی از مسائل تعیین کننده، مؤثر و مورد بحث در محافل علمی و اجتماعی معاصر موضوع «تنظیم خانواده و کنترل جمعیت» است که از مسائل مستحدثه و مباحث جدید اجتماعی به شمار می آید.

از آنجا که این مسأله در آیات و روایات و نیز در کتب فقهی علماء گذشته بطور صریح و مشخص مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است و منابع فقهی موجود تنها به بحث و بررسی پیرامون «عزل» اکتفا نموده اند و از سویی روایات متعددی از پیامبر بزرگوار اسلام در تشویق و ترغیب به تکثیر نسل و افزایش تعداد مسلمانان وارد شده است و اذهان برخی دانشمندان دینی از طرح تنظیم خانواده فوراً متوجه سقط جنین و جنبه های حرام این موضوع و محدود و مهار کردن امت اسلامی می گردد، لذا عده ای از صاحب نظران با «اصل تنظیم خانواده» به مخالفت پرداخته اند.

اما از سوی دیگر برخی از صاحبان اندیشه و محققان اسلامی با عنایت به وجوب حفظ و حراست از اصل و گوهر گرانبهای اسلام و فقه و نقش دو عنصر زمان و مکان در دگرگونی برخی مسائل شرعی که نوعاً جنبه های اجتماعی و سیاسی دارند و با توجه به جاودانگی دین اسلام و لزوم حل مشکلات فردی و اجتماعی در هر عصر با صیانت از اصل شریعت، نه تنها تنظیم خانواده را فی نفسه جایز دانسته اند، بلکه با توجه به فشارهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی موجود در جهان آن را در حال حاضر از ضروریات جامعه برشمرده اند.

هر چند از سوی موافقان با تنظیم خانواده بحث های زیادی صورت پذیرفته، اما کمتر بیانگر این موضوع از دیدگاه قرآن و احادیث و فرهنگ اسلامی بوده است و جوانب فقهی آن به صورتی مستوفی و شایسته مورد عنایت واقع نشده، لذا با عکس العمل منفی از سوی برخی متدینین مواجه گردیده است.

از سوی دیگر مخالفین تنظیم خانواده با استناد به تعدادی احادیث که با موضوع و نظر مختار ایشان قابل انطباق بوده و با چشم پوشی از احادیث و ادله دیگری که با رأی پذیرفته شده جور در نمی آمده و نیز بدون توجه به موقعیت صدور روایات و قابل تغییر بودن برخی از مسائل شریعت و تأثیر دو عنصر زمان و مکان در این سنخ از مسائل، در مخالفت خود با تنظیم خانواده تعصب شدید نشان داده و متأسفانه آن را نوعی دفاع از کیان اسلام پنداشته اند.

همچنین عامل دیگری که موجب شده مسئله تنظیم خانواده به صورتی پیچیده باقی بماند این است که حدود بحث و حل اختلاف بین موافقان و مخالفان به خوبی تبیین نشده است.

در بسیاری موارد دیده می شود که کسانی با تنظیم خانواده مخالفت می کنند، اما وقتی که در گفته های آنها دقت بعمل می آید می بینیم با دولتی کردن و یا اجباری نمودن آن مخالفند و یا با عملی نمودن آن در برخی جوامع که تنظیم خانواده در آنها موجب تضعیف مسلمانان در آن مناطق می گردند مخالفت دارند.

از سوی دیگر گروهی هم به این دلیل که فشارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در اثر ازدیاد جمعیت جهان و نیز جوامع اسلامی را تهدید می کند و به خاطر آنکه مسلمانان در زمینه های اجتماعی و سیاسی و علمی پیشرفت نمایند و محتاج به کفار نباشند و بر شوکت اسلام خدشه ای وارد نشود، تنظیم خانواده را مسأله ای ضروری اعلام می کنند، در صورتیکه مدعا و دلیل هر یک از موافقان و مخالفان در مقابل یکدیگر قرار ندارد.

به هر روی از جمله مباحث مهمی که از چند دهه گذشته و به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران (به عنوان یک حکومت دینی) و نیز در جهان مطرح گردید، موضوع جمعیت و زمینه سازی برای رشد جمعیت با تدوین و اجرای قوانینی در راستای کنترل باروری و موالید در میان مسلمانان است، این موضوع از آن روی اهمیت بیشتری پیدا می کند که به بحث کنترل جمعیت از نگاه دینی و فقهی در سطوح خرد و کلان می پردازد. در مطالعه تاریخ جمعیت شناسی، همه ادیان الهی به ویژه دین اسلام را طرفدار افزایش جمعیت و مشوق فرزند آوری زیاد قلمداد می کنند، حال با توجه به این نگرش آیا می توان اصل سیاست های جمعیتی و کنترل موالید را در این جوامع پذیرفت یا اینکه باید تجدید نظر اساسی و با تمهیداتی دقیق و حساب شده در عرصه های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، زمینه رشد جمعیت و کنترل نفوس مسلمین و شیعیان را رقم زد؟

در این نوشتار در نظر است، ضمن بررسی موشکافانه موضوع «تنظیم خانواده» از منظر ادله و مبانی فقه اسلامی، نظریه ای را که منابع فقهی اسلام بدان اشعار داشته و بدور از برداشت های افراطی یا تفریطی و از رهگذر دقت با اسلوب صحیح اجتهادی بدست می آید، استخراج و معرفی نماییم.

از اینرو مباحث این پژوهش در هفت فصل به ترتیب ذیل ارائه می گردد:

فصل اول: کلیات و مفاهیم (مشمول بر بیان تعریف «تنظیم خانواده» و تاریخچه آن در ایران و جهان)

فصل دوم: تحدید یا تکثیر جمعیت در فقه امامیه (مشمول بر بیان دو نظریه موافق و مخالف با تحدید جمعیت و ذکر ادله هر کدام)

فصل سوم: نظریه مختار (جمعیت مناسب)

فصل چهارم: جایگاه ولایت فقیه در سیاست جمعیتی (مشمول بر بیان احکام ثابت و متغیر، حکم ثانوی و حکومتی)

فصل پنجم: جمعیت مطلوب و متناسب و نظر گاه اسلامی (شامل بیان ویژگی های جمعیتی که از آموزه های اسلامی برداشت می شود)

فصل ششم: حکم ثانوی در حکم حکومتی تنظیم خانواده و جایگاه ولی فقیه (مشمول بر تبیین شرایطی که حضور و نفوذ رأی و نظر ولی امر تعیین کننده می باشد)

فصل هفتم: سیاست های جمعیتی و وضعیت کنونی ایران (مشمول بر بیان وضعیّت کنونی جمعیتی در ایران اسلامی)

در پایان بر خود لازم می دانیم از مساعی فاضل ارجمند آقای امین مقدم، کارشناس ارشد حقوق اسلامی که در مسیر تحقق این نوشتار کمال همکاری و مساعدت را مبذول داشته اند سپاسگزاری نماییم.

عبدالرضا محمد حسین زاده

علی عارفی

پاییز ۹۳